

12-01-27

VADOVĖLIO KOMPLEKTO RANKRAŠČIO TURINIO R E C E N Z I J A

Vadovėlio autoriai: Rita Makarskaitė-Petkevičienė, Violeta Varnagirienė.

Pavadinimas: RAKTAS, atrakinantis visas Pasaulio pažinimo karalystės duris.

Vadovėlis skirtas I klasei. Komplektą sudaro dvi knygos ir du užduočių sąsiuviniai. Pirmasis vadovėlio komplektas buvo išleistas 2005 metais. Leidykla: UAB "Šviesa". Todėl vadovėlio medžiaga jau yra patikrinta, išbandyta pačių autorių, mokytojų ir mokinių, patikima. Atsižvelgiant į mokinių ir mokytojų refleksijas parengtas naujas vadovėlis.

Vadovėlio komplekto dalys ir puslapių skaičius:

- I. 1-oji knyga (69 psl.)
- II. 1-asis užduočių sąsiuvinis (56 psl.)
- III. 2-oji knyga (71 psl.)
- IV. 2-asis užduočių sąsiuvinis (56 psl.)

Vadovėlis yra tęstinis, papildytas I-IV klasės, tų pačių autorių parengtos vadovėlių serijos leidinys. Jisai išlaiko autorių jau parengtų vadovėlių pagrindinius bruožus.

Tarptautiniuose ir mūsų šalies vyriausybių, mokslininkų, pedagogų susitikimuose, švietimo dokumentuose akcentuojama, kad norint gyventi sveikoje ir saugioje aplinkoje labai svarbu tirti aplinką, suvokti joje vykstančius procesus ir šias žinias taikyti praktikoje siekiant darnaus visuomenės vystymosi, gerbiant ir tausojant save ir mus supantį pasaulį. Mus supančio pasaulio pažinimas prasideda nuo pat ankstyvos vaikystės. Ypač svarbus ir aktyvus laikotarpis formuojant vaiko savivoką, pasaulėvaizdį, pasaulėvoką, vertybinių orientacijų ir holistinės pasaulio sampratos pagrindus, ugdant gebėjimus stebėti bei tyrinėti, tenka pradinei mokyklai. Šiuo aspektu reikšmingas pasaulio pažinimo ugdymas, kurio dėka mokiniai pažįsta juos supančią aplinką, mokosi prasmingai ir atsakingai joje veikti. Pasaulio pažinimo vadovėliui kaip tik ir tenka reikšminga užduotis – padėti plėtoti bendrąsias (socialinę, asmeninę, mokėjimo mokytis, pažinimo, komunikavimo ir kt.) bei gamtamokslinę kompetencijas. Todėl pasaulio pažinimo vadovėlis apima įvairias žmogaus ir gamtos sąveikos sritis, yra integralus, padeda mokiniui įgyti svarbiausių žmogaus gyvenime bendrųjų gebėjimų bei vertybinių nuostatų.

Vadovėlio autorėms tenka sudėtingas uždavinys paprastai ir aiškiai, naudojant inovatyvius mokymo metodus nukreipti besimokantįjį aktyviam pasaulio pažinimui, skatinti stebėti, tirti ir vykdant šią veiklą patirti pažinimo džiaugsmą, mokytis daryti sprendimus, priimti atsakomybę. Vadovėlio rankraščio turinys liudija, kad autorės puikiai išsprendė šį uždavinį ir

parengė mokiniui patrauklų vadovą po aplinkos labirintus. Ši autorių sėkmė nėra atsitiktinumas. Vadovėlio autorės yra sukaupusios turtingą pedagoginio darbo patirtį, paskelbusios mokslo-metodinių darbų, puikiai pažįstančios gamtą (yra baigusios VPU biologijos studijas). Violeta Varnagirienė yra įgijusi pradinių klasių mokytojo kvalifikaciją, dirba pradinių klasių mokytoja-eksperte, dalyvauja mokytojų rengime, projektinėje veikloje. Rita Makarskaitė-Petkevičienė yra apgynusi socialinių mokslų daktaro disertaciją gamtamokslinio ugdymo klausimais, būsimiems pradinių klasių mokytojams dėsto aplinkos studijų, ekologijos ir pasaulio pažinimo kursus. Vadovėlio autorės puikiai susipažinusios su ugdymo turiniu, gamtamokslinio ugdymo, darnaus vystymosi švietimo, integruojamųjų programų aktualijomis, dalyvavo rengiant Bendrąsias programas. Vadovėlio autorės konferencijų, seminarų ir pedagogų mokymų metu su Lietuvos pradinių klasių mokytojais ir mokslininkais yra nagrinėjusios rengiamo vadovėlio tematikos, metodikos klausimus, gauta grįžtamoji informacija buvo panaudota vadovėlio tobulinimui. Plati V. Varnagirienės ir R. Makarskaitės-Petkevičienės interesų amplitudė, gilios žinios ir sukaupta patirtis atsispindi originaliai ir profesionaliai parengtame vadovėlyje.

Vadovėliui būdinga integralumas, šiuolaikinis visuomenės ir aplinkos pažinimas, paremtas kūrybiškumu, tyrimu. Mokinys skatinamas stebėti ir tyrinėti artimiausią aplinką (gamtinę, socialinę, kultūrinę, istorinę, geografinę). Per šį pažinimo procesą ugdomi mokinio gyvenimo aplinkoje gebėjimai, mokymosi motyvacija, plėtojamos bendrosios ir esminės dalykinės kompetencijos. Vadovėlio turiniui būdinga dermė su Bendrosiomis programomis.

Vadovėlio medžiagos suskirstymas į skyrius yra logiškas, sistemiškas, nuosekliai nagrinėjantis visuomenės gyvenimo sritis, žmogaus ir aplinkos sąveiką. Temų turinys parinktas atsižvelgiant į mokinių amžių, visuomenės gyvenimo savitumus ir aplinkos kaitą įvairiais sezonų laikais. Pradžioje vadovėlio prisistato autorės ir kreipiasi į mokinį, motyvuodamos jį mokymuisi (*"Raktas" tau padės: ragins išžiūrėti, išiklausyti, mąstyti, leis pažinti, tyrinėti ir veikti...*). Kiekvienos vadovėlio dalies pradžioje pateikti sutartinių ženklų paaiškinimai. Šie ženklai informuoja kada su besimokančiais savo išmintimi įvairiose temose pasidalins *Dėdė Juozas*, kada jiems numatyta kita veikla: *atsakyk, papasakok, tyrinėk, išidėmėk, bendradarbiaukite, dirbk su tėvais*. Tokia užduočių įvairovė, gausios, informatyvios ir spalvingos iliustracijos mokymosi procesą pajvairina, kelia mokinių susidomėjimą, smalsumą, skatina mąstyti ir veikti, padeda išvengti nuobodulio. Mokiniui pažinti pasaulį padeda vadovėlio puslapiais kartu keliaujantys *bendraamžiai Eglė, Laurynas, Aistė ir Ignas*, kurie užtikrina, kad kartu dirbdami sužinos daug naujo ir įdomaus. Vadovėlio turinys sudaro sąlygas mokiniui mokytis žaidžiant. Kūrybingam mokymuisi, vertybinių nuostatų formavimui

naudojamos mįslės, patarlės, pasakos, eilės. Vadovėlyje atkreipiamas dėmesys į svarbias valstybines, tautines, kalendorines šventes (pasaulinė gyvūnų globos diena, Velykos, Kūčios, Kalėdos ir t.t.), jų reikšmę. Visuose skyriuose pateikiamos nuorodos, paaiškinimai padeda mokiniams mokytis.

1-os knygos turinyje išskiriami 5 skyriai:

- Gyvename drauge
- Aplink mus – gamta
- Aš – žmogus
- Gyvename drauge
- Aplink mus – gamta

Pirmosios knygos medžiaga išdėstyta taip, kad nuosekliai įvestų mokinį į mokyklos, mokymosi aplinką, padėtų vaikams susipažinti ir paskatintų dalyvauti klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime. Plėtojamos vertybinės nuostatos skatinančios draugiškus mokinių tarpusavio santykius, juos supančios aplinkos tausojimą (temos: *Kad klasėje būtų gera; Mūsų mokykla*). Mokantis remiamasi Darnaus vystymosi paradigmos nuostatomis: mokiniai skatinami aplinkos tausojimą pradėti nuo savęs, patys priimdami sprendimus (*Ką galėtumėte padaryti, kad jūsų mokyklos aplinka būtų dar gražesnė? Kaip galėtumėte papuošti savo mokyklą?*). Gerai, kad dėmesys skiriamas mokinių kelionėms, siekiama jų saugumo (*Namo grįžtu saugiai*). Kelionių į gamtą metu mokiniai turi galimybę grožėtis gamtos reiškinais rudenį ir žiemą, mokosi pažinti, pajusti gamtą visais pojūčiais (*Eime į gamtą!*). Taigi ugdomos kompetencijos reikalingos mokinio sėkmingai *socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą*. Pirmieji žingsniai į gamtos pažinimo pasaulį bendradarbiaujant ir tyrinėjant, kritiškai mąstant, remiasi jau turima mokinių patirtimi ir nukreipia naujoms žinioms ir gebėjimams įgyti. Kartu su bendraklasiais stebint ir tiriant gamtą ugdomos *komunikavimo ir pažinimo* kompetencijos. Nagrinėjant gyvosios gamtos įvairovę mokiniai nukreipiami atlikti užduotis gamtoje, mąstyti, daryti išvadas – šioje veikloje plėtojamos žinios ir supratimas, gebėjimai, nuostatos. Pažįstant gyvąją gamtą formuojama nuostata ją saugoti bei tausoti. Tačiau gamtos visuma suskaidoma, iš jos išskiriant tik augalus ir gyvūnus, o kiti organizmai (grybai, mikroorganizmai) lieka išstumti. Tai neskatina holistinio mąstymo ir formuoja nepilną gyvosios gamtos sampratą. Aplinką tausojančiai veiklai paskatų taip pat galėtų būti gausiau. Mokinys skatinamas ne tik išmokti faktus, tačiau ir elgtis pagal nuostatas, kurti (*Koks augalas tau gražiausias, kodėl? Kuo tau patinka ruduo? Pabūkite menininkais ir jūs – sukurkite natūrmortą iš atsineštų vaisių. Projektas Mano augintinis ir t.t.*). Skyriaus "Aš – žmogus" medžiaga, užduotys skatina mokinį tyrinėti save ir kitus žmones, ugdo sveikos gyvensenos

įgūdžius, moko būti atsargiam vykdant įvairias veiklas (*Kas ta sveikata? Gyvenu sveikai*)
Pažįstant socialinę aplinką, mokiniui padedama suvokti pajamų, išlaidų reikšmę visuomenės ir paties mokinio, jo šeimos bei artimųjų gyvenime (*Ką galime sau leisti?*). 1-os knygos pabaigoje esančios įsivertinimo užduotys padeda mokiniui patikrinti mokėjimus ir gebėjimus, o tuo pačiu skatina juos plėtoti (*Papasakok arba nupiešk, ką tikiesi sužinoti ir pamatyti keliaudamas toliau*).

2-os knygos turinyje išskiriami 6 skyriai:

- Gyvybės šaltiniai;
- Čia gimėme, augame, gyvename;
- Gyvename drauge;
- Aplink mus – gamta;
- Gyvename drauge;
- Aplink mus – gamta.

Vadovėlyje pateiktos medžiagos pagalba mokiniai susipažįsta su oru, vandeniu, dirva, jų reikšme gamtoje ir svarba žmogui, nagrinėja medžiagų skirtingus būvius. Stebi, tiria aplinkos veiksnių poveikį organizmams ir žmogui. Šie tyrimai formuoja *holistinę pasaulio sampratą*, skatina tausoti aplinką, pasirinkti aplinką tausojantį gyvenimo būdą. Mokomasi dirbti su žemėlapiais, tuo pačiu plečiamos žinios apie Lietuvą, jos žymiąsias vietas, išsiaiškinamos Lietuvos kaimynės, mokiniai skatinami domėtis kaimyninių šalių gyvenimu ir gamta, gerbti jų savitumą. Nagrinėjant Lietuvos ir kitų šalių savitumus, atliekama veikla susijusi su pilietiniu ugdymu, geografija ir kitais dalykais, grindžiama savo valstybės gerbimo, jos valstybingumo puoselėjimo nuostatomis. Tirdamas savo gyvenamąją aplinką mokinys mokomas mąstyti globaliai. Gaublio pagalba susipažįsta su mūsų Planeta, jos vandenynais, žemynais. Mokantis suvokti laiko sąvoką, pažinti kalendorių, suprasti su laiku susijusias sąvokas yra ugdomas laiko tėkmės supratimas. Ugdant vertybes, pasaulėžiūrą mokiniai skatinami analizuoti savo poelgius, lyginti juos su vadovėlyje aprašomomis ir vaizduojamomis situacijomis, išsakyti savo nuomonę ir įsiklausyti į draugų nuomones, išreikšti savo norus, suvokti draugystės reikšmę, susimąstyti ką reiškia "geras, laimingas žmogus". Paprastai ir aiškiai visuomenės ir aplinkos sąveika perteikiama nagrinėjant Velykų šventės tradicijas. Vaizdžiai, atsižvelgiant į mokinių amžių, besimokantieji skatinami stebėti pavasarį vykstančius procesus gamtoje ir žmogaus gyvenamojoje aplinkoje (sodyboje). Darnaus vystymosi nuostatos integruotos į daugelį temų, mokiniai skatinami stebėti ir priimti sprendimus (pvz., ką galėtų nuveikti gėlyne?). Aptariant profesijas, akcentuojama darbo reikšmė žmogui, ugdoma pagarba dirbančiam žmogui ir jo sukurtoms gėrybėms, noras jas tausoti. 2-os knygos pabaigoje numatytos įsivertinimo užduotys

padės mokiniui pasitikrinti žinias ir įgūdžius, įvertinti pažangą. Tuo pačiu taip palengvinamas mokytojo darbas vertinant mokinių pasiekimus.

1-asis ir 2-asis užduočių sąsiuviniai. Juose pateiktos užduočių temos atitinka 1-os ir 2-os knygos temas, jas papildo. Pateikiamos užduotys skirtos individualiam, poromis ir grupiniam darbui. Atskiros užduotys numatytos dirbti su draugais, su tėvais. Mokiniai stebi, tyrinėja, mąsto, piešia, kuria, sprendžia rebusus, ieško atsakymų, diskutuoja vykdydami užduotis: *atsakyk, papasakok, parašyk, nupiešk, nuspalvink, parodyk rodyklėmis, sujunk, iškirpk, įklijuok, tyrinėk*. Užduotys skatina kūrybiškumą, ugdo aplinką tausojantį gyvenimo būdą. Mokinys skatinamas būti smalsiu, kūrybingu, pažinti aplinką. Užduotys taip parinktos, kad jas atliekant sudaromos sąlygos žavėtis aplinkiniu pasauliu, kryptingai veikti, ieškoti sąsajų tarp faktų ir reiškinių, bendradarbiauti ir kartu patirti pažinimo džiaugsmą (*pildo gamtos stebėjimų lapą, braižo planus, įsivertina kokius naudingus darbus atlieka*). Užduotys siejamos su kitais dalykais: mokiniai atlikdami stebėjimus skaičiuoja, mokosi taisyklingai dėstyti mintis, piešti. Nepritariu užduočiai „Eime į gamtą“ (1 užduočių sąsiuvinis, 21 psl.). Nes visa užduotis sudaryta iš neigiamų pavyzdžių (*nešauk, neardyk, nekirk ir t.t.*). Žymiai aktualiau mokytis iš pozityvių pavyzdžių. Užduotys parengtos atsižvelgiant į mokinių amžiaus ypatumus. Vadovėlio komplekto skyrių temos yra integraliai susietos, tuo mokiniams padedama suvokti jų komponentų sąryšį.

Išanalizavus 1-os ir 2-os knygų bei užduočių komplekto turinį galima daryti apibendrinimus:

- Vadovėlio struktūra, turinys, moderni didaktika atitinka Bendrųjų programų nuostatas, šiuolaikinio gyvenimo iššūkius, padeda mokiniams mokytis, ugdyti(s) bendrąsias bei gamtamokslinę kompetencijas. Turinys grindžiamas Darnaus vystymosi paradigma.
- Nuorodos *atsakyk, papasakok, tyrinėk, įsidėmėk, parašyk, nupiešk, nuspalvink, parodyk rodyklėmis, sujunk, iškirpk, įklijuok, bendradarbiaukite, dirbk su tėvais* nukreipia besimokantįjį įvairių veiklų vykdymui, padeda susieti mokymosi turinį su mokinio patirtimi, mokymosi procesą padaro įdomiu ir priartina jį prie kasdieninio gyvenimo.
- Tekstinė bei vaizdinė informacija kiekiu, sudėtingumu, proporcijomis ir struktūra tinka pradinių klasių mokiniams. Ji yra perteikiama kūrybiškai, naudojant tautosaką, poeziją, o tai žadina mokinių smalsumą, norą pažinti, aktyviai tyrinėti ir mokytis, ugdo kritinį mąstymą. Internetinių svetainių nuorodos suteikia galimybę individualizuoti bei diferencijuoti savarankišką mokinių darbą.
- Vadovėlio tekstų kalba aiški ir logiška. Tekste nėra netikslumų ir dalykinių klaidų.

- Nagrinėjant naują medžiagą pateikiamos užduotys, kurių sprendimui taikomi inovatyvūs mokymo(si) metodai, remiamasi mokinių turima patirtimi, o taip pat nauja medžiaga siejama su anksčiau įgytomis mokinių žiniomis ir gebėjimais (mokymasis gamtoje, projektai ir kt.).
- Vadovėlio medžiaga skatina nagrinėti esamas situacijas, atlikti stebėjimus ir tyrimus mokinio gyvenamojoje aplinkoje. Tokia pažintinė veikla skatina mokinius pamokoje kritiškai mąstyti, spręsti problemas, diskutuoti, kūrybiškai dirbti. Atliekant užduotis plėtojama mokinio pasaulėvoka, gamtojauta, kuriamos vertybinės orientacijos.
- Sudarytos galimybės mokiniams įsivertinti.
- Visos vadovėlio komplekto dalys dera tarpusavyje, papildo viena kitą, yra integraliai susietos.

IŠVADA. Pateiktas vertinti vadovėlio komplekto rankraštis atitinka Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašo 5 punktą (Žin., 2009, Nr. 61-2450). Vadovėlis vertingas siekiant įgyvendinti pasaulio pažinimo tikslą ir uždavinius, numatytus Bendrosiose programose, yra šiuolaikiškas, moko mokytis, sudaro galimybes ugdyti bendrąsias kompetencijas, mokinių pozityvią pasaulėvoką, vertybines nuostatas. Neabejotina, kad jo autorės atliko reikšmingą darbą, siekiant padėti mokytojui mokytis, praturtinti mokymo procesą inovatyviais mokymo(si) metodais, o mokiniui pažinti, suvokti save ir supantį pasaulį, išsiugdyti reikiamus gyvenimui įgūdžius. Rekomenduoju vadovėlį leidybai.

Doc.dr. Ona Motiejūnaitė

2011 09 02